

אדברה

בעדחתיך

גליון מס' 167

פרשת שמות
תשפ"ד

דין השלמה בשנים מקרא ואחד תרגום

וַאֲלֵה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיִם אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ כָּאֵל (א, א)

בלבוש (אורח חיים סימן רפ"ה) כתב שרמזה לנו התורה כאן דין חיוב שנים מקרא ואחד תרגום, 'ואלה שמות' ראשי תיבות: 'וחייב אדם לקרות הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום'. ובעל הטורים כתב: 'ואלה שמות בני ישראל', 'ראשי תיבות - ואדם אשר לומד הסדר שנים מקרא ואחד תרגום בקול נעים ישיר, יחיה שנים רבות ארוכים לעולם'.

במסכת ברכות (ח, א) אמרו: 'אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי אמי: לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום, ואפילו עטרות ודיבון, שכל המשלים פרשיותיו עם הציבור מאריכין לו ימיו ושנותיו'.

והרמב"ם (הלכות תפלה פרק יג, הלכה כה) וכן בשולחן ערוך (סימן רפה, סעיף א') פסקו שחיוב גמור הוא וזה לשונו: 'אף על פי שאדם שומע כל התורה כולה כל שבת בציבור, חייב לקרות לעצמו בכל שבוע ושבוע סדר של אותה שבת שנים מקרא ואחד תרגום'.

מי שלא קרא שנים מקרא ואחד תרגום כשמשלים איזה יקרא קודם החיוב או ההשלמה

יש לחקור, אדם שלא קרא שנים מקרא בשבת אחד, ולא הספיק להשלים במשך ימי השבוע, ועתה ביום השבת שלאחריה משלים, האם יקרא קודם את הפרשה של השבוע או שקודם יקרא את הפרשה של שבוע שעבר.

ביאור הספק, האם יש לקרוא את פרשת שבוע שעבר שהוא כסדר התורה שנתנה, או כמו שמצאנו גבי תפילה (אורח חיים סימן קח) במי שנאנס ולא התפלל שחרית, מתפלל מנחה שתים, ובזמן מנחה מתפלל קודם חובת התפלה של עכשיו ורק לאחר מכן מתפלל את תפלת ההשלמה, ואם כן הוא הדין בנידון שלנו, יקרא קודם את פרשת השבוע של השבוע ולאחר מכן ישלים את הפרשה הקודמת.

ראיית השיה יצחק מדין קריאת התורה

בשו"ת שיח יצחק (או"ח סי' קנד) רצה לפשוט הספק ממה שכתב בכרם שלמה (סימן קלה, ב) על מה שכתב הרמ"א (שם) שאם בטלו הציבור לקרות פרשה אחת, לשבת הבאה קורין אותו הפרשה עם הפרשה השייכת לאותו שבת, וכתב על זה בספר צנצנת מנחם בסופו בלחם מנחם (סימן ג) שצריך לקרוא בתחילה את הפרשה של שבת זו, שזה דומה לתפילה שהחיוב קודם להשלמה.

הנהגת הנודע ביהודה

אולם בספר לשון חכמים (הלכות קריאת התורה בסופו) כתב, שאותה שבטלו צריכים לקרות בראשונה ואחר כך את החיוב של היום, ש'תורת ה' תמימה' וצריך לקרות כסדרן, והעיד בשם הנודע ביהודה שפסק כן בשנת תקמ"ד שבטלו אז קריאת התורה מחמת הגשמים ותגבורת המים, ופסק שלשבוע הבא קודם יקרא משבוע העבר. [וראה עוד בשו"ת מהרש"ם ח"א סימן ר"ג, מה שהאריך בזה].

ראיית הבית ישראל מהמנהג בפוזנא

ובשו"ת בית ישראל (ח"א סי' ע"ב) כתב גם כן כנ"ל והוא סובר שיאמר על פי הסדר, וראיתו ממה שכתב המגן אברהם (סי' תקנ"ד סק"ו) שבפוזנא נהגו שאין אומרים תהלים ושיר היחוד בתשעה באב רק למחרתו אומר של אמש ושל היום, הרי שהקדים לומר קודם של אמש, אם כן ודאי בתורה שצריך להיות כסדרן שקורא קודם משבוע העבר.

הלכה למעשה מפוסקי דורנו

בשיעורי הגר"ש אלישיב (ברכות, שם) הביא שפסק שיאמר על פי הסדר בתורה, ויאמר קודם משבוע העבר ורק אחר כך יאמר של שבוע זה, ואין זה דומה לתפילה

ששם יש 'חיוב והשלמה', מה שאין כן כאן העיקר הוא שיהא כל התורה אמורה שנים מקרא ואחד תרגום ולא שייך בזה חיוב והשלמה.

וכן פסק רבי חיים קנייבסקי כדברי חותנו הנ"ל שקודם יקרא משבוע העבר, ואחר כך יקרא משבוע זה, שעיקר הוא שיהיה כסדר הכתוב בתורה (מחמדי התורה).

טענת המילדות אל פרעה

וַיֵּצֵא פְרֹעֹה לְכָל עַמּוֹ לְאֹמֵר כָּל הַבְּנֵי הַיְלֹדִים תִּשְׁלַחְוּ (א, כב)

כתב רש"י: 'שגזר אף על המצרים'. יש להבין מפני מה גזר כן אף על המצרים רק אחר שסיברו המילדות למלאות את חפצו ולא הרגו את הילדים, ולא גזר כן בפעם הראשון בשעה שציום 'וְרָאִיתָן עַל הָאֲבָנִים אִם בֶּן הוּא וְהַמֶּתָן אֹתוֹ'.

מובא בשם הקצות החושן שתידיך על פי שיטת רבינו תם (מובא בפר"ד דרוש כ"ב) שלא נאמרה ההלכה של 'דינא דמלכותא דינא' [דין של המלכות הוא דין שחל על כולם] אלא כשהמלך גוזר גזירה בשוה לכל בני מלכותו, אבל אם גוזר רק על אנשים מסויימים, אז אין דינו דין.

וזה שאמר הכתוב: 'וַיִּקְרָא מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמַיְלֵדֹת וַיֹּאמֶר לָהֶן מִדּוּעַ עֲשִׂיתֶן הַדְּבָר הַזֶּה וְתַתְּיִין אֶת הַיְלָדִים', והלא 'דינא דמלכותא דינא'. ונתאמר הַמַּיְלֵדֹת אֶל פְּרֹעֹה פִּי לֹא כָּנְשִׁים הַמַּיְלֵדֹת הָעֵבְרִית, כלומר, שאין הגזירה על המצריות כי אם רק על העבריות, ואז אין אומרים 'דינא דמלכותא דינא'. וכשמע פרעה דבר זה, מיד: 'וַיֵּצֵא פְרֹעֹה לְכָל עַמּוֹ', הוא גזר על כולם - אף על המצרים - שיהרגו את הזכרים, ובכך תחול גזירתו.

מדוע נאנחו ישראל כשפרעה נצטרע

וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֹּאנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל (ב, כג)

'נצטרע והיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם' (רש"י).

ב'פרשת דרכים' דייק מדוע נאנחו בני ישראל דווקא כעת כשנצטרע מלך מצרים, הרי כבר קודם לכן היו מתעללים בבניהם והורגים בהם.

החיד"א (חומות אנך) מביא את ביאורו בתוספת משלו: הקב"ה אמר ליעקב: 'אֶל תִּירָא מִרְדֵּה מִצְרַיִם כִּי לֹא יִגְדֹל אֲשִׁימְךָ שָׁם'. והנה מאחר שידע יעקב שיתחיל השעבוד במצרים, מהי נחמה זו עבורו שיהיה לגוי גדול, אלא שהקב"ה הבטיחו שכך יתקצר השעבוד, שכן 'קץ שם לחושך' ולכל צרה יש זמן מוגבל, לכן על ידי שיתרבו ישראל במצרים לגוי גדול - יצאו מהרה לחירות.

לפיכך שמחו ישראל בכל ילד יהודי שנולד. אך עתה חשכה תקוותם לצאת לחירות מוקדם, שכן מלך מצרים החל לשחוט ק"ג תינוקות בבוקר וק"ג בערב. אם כן לא יתקצר משך השעבוד בשל העובדה שבניהם נשחטים. והם לא ידעו שהתינוקות הללו שנשחטו היו נשמות של רשעים ולכן אינן מן החשובן. מליץ על כך החיד"א ברמז: 'אל תסתכל בקנקן - אלא במה שיש בו', אל תסתכל בק"ן ק"ן תינוקות שנשחטו, אלא הבן שנשמתם לא טהורה ואינה עולה לחשבון.

מעט מן האור דוחה הרבה מהחושך!

וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי ה' מֶה זֶה בְּיַדְךָ וַיֹּאמֶר מִטָּה, וַיֹּאמֶר הַשְּׁלִיכְוּ אֶרְצָה וּשְׁלַכְוּ אֶרְצָה וַיְהִי לְנַחֵשׁ (ד, ב-ג)

כתב האביר יעקב: רמז גדול רָמַז הקב"ה למשה רבנו בזה, שהרי כל זמן שטמה האלוקים היה בידיו של משה, עדיין הוא היה בבחינת 'מטה האלוקים', אולם בשעה שהמטה עזב את ידיו של משה רבנו, הרי הוא נהפך לנחש חס ושלום.

מן האדם, ומסייעים לו להישאר בתלם. ומשום כך מתוארת התורה בתואר 'תבלין' כנגד היצר הרע, כי כשם שהתבלין די לתת ממנו מעט בקדרה, וכבר הוא נותן בה טעם וריח, כך גם התורה הקדושה, אפילו מעט ממנה, ואפילו האדם קשור בה ואוחז בה במעט, הרי שכבר הדבר משפיע לטובה, והיצר הרע עוזב את האדם ומסתלק לו. בימים אלו, ימי השובבי"ם, מקבלים הדברים משמעות כפולה, היות שימים אלו הם זמנים המסוגלים לתשובה ולתיקון האדם, ולכן דווקא בימים אלו נתחזק בלימוד התורה, כי עץ חיים היא למחזיקים בה.

ומכאן נלמד לקח עצום ונפלא, כל זמן שהאדם קשור ומחובר לתורה הקדושה בכל דרך שהיא, הרי שהוא שמור ומוגן מיצר הרע וחיילותיו. אמנם בשעה שהאדם מתנתק ומתרחק מהתורה הקדושה ומצוותיה, הרי שאז הוא עצמו הופך להיות בבחינת נחש טמא ומסוכן!

ולכן אמרו חכמינו ז"ל: 'אם פגע בך מנוול זה [הוא היצר הרע] - מושכהו לבית המדרש', ומדוע? מפני שהחיבור והקשר לתורה הקדושה מרחיקים את היצר הרע

מסירות נפש למען הזולת

וַיְגַדְלֵה הַלֵּל וְהַבְּאֵרוֹ לְבַת פְּרַעֲה וַיְהִי לָהּ לְבֶן וְהִקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וְהִתְאַמֵּר בִּי מִן הַמִּים מְשִׁיתָרוֹ (ב, י)

יש להבין, אם כוונתה של בתיה בת פרעה היתה להנציח בשמו של טיפוחיה את המעשה הנאצל שעשתה כאשר משתה אותו מן המים במסירות נפש, שהרי היא פעלה בניגוד גמור לציוויו של אביה - הרי שמן הראוי היה שתקרא לו 'משוי' ולא 'משה'! שכן המשמעות המילה 'משה' - הינה שהוא מושה אחרים, בעוד כאשר מבקשים לומר על אדם שנמשה מן המים - אומרים כי הוא 'משוי'!

וביאר בספר **מקדש הלוי**, כי אמנם לא היה בכוונתה של בתיה להנציח בשמו של משה את המעשה שהיא עשתה, אלא להשריש בו את הכוחות שהיא גייסה כאשר החליטה להצילו תוך סיכון עצמי מוחשי, בכדי שהוא יקבל כטבע את אותה מסירות נפש למען הזולת, ובמידה שיעמוד במצב זהה - ינהג בדיוק כמוה. לפיכך, קראה בתיה למשה בשמו, בכדי לרמוז כי מבקשת היא להביאו לידי כך שאף הוא יהיה 'מושה' אחרים, וינהג בדיוק כפי שנהגה היא כאשר **משתה** אותו מן היאור. ואכן, מבוקשה של בתיה עלה בידה. היא זכתה לכך שמשוה רבנו היה בכל מהותו מסור למען הזולת, למען כל אחד ואחד מעם ישראל, והיינו שבחינתו היתה בבחינת 'מושה' ומציל ומשפיע הן ברוחניות והן בגשמיות!

בתחילת ספר **נפש החיים לרבי חיים מוולאזין** כותב בנו הקדמה, ובתוך דבריו כתב בזה הלשון: 'והיה רגיל [אבי רבי חיים] להוכיח אותי על שראה שאינני משתתף בצערא דאחרינא. וכה היה דברו אלי תמיד: **שזה כל האדם לא לעצמו נברא, רק להועיל לאחריני ככל אשר ימצא בכחו לעשות**'.

מה היתה בקשתו האישית של רבי חיים עוזר

רבי **משה מרדכי שוליינגר**, סיפר על טוב לבו של **רבי חיים עוזר גרודז'נסקי**: פעם הגיע מארצות הברית לווילנא המנהל הכללי של הג'וינט. הוא נכנס לרבי חיים עוזר, והם דנו על המצב הכלכלי הקשה של הישיבות בליטא, ועל תמיכת הג'וינט בישיבות. בתום הפגישה החשובה שעסקה כולה בתקציבי הישיבות, אמר המנהל לרבי חיים עוזר: 'עד עכשיו דיברנו בתקציבי הישיבות, עכשיו אני מעז לשאול את הרב משה אישי: במה אוכל לעזור אישית לרבי? האם חסר לרב משהו?'

מיד ענה לו רבי חיים עוזר: 'כן, אני צריך טובה אישית! באמת תודה רבה, סיפרת לי קודם שאתה נוסע מוילנא לקובנא, ועל כן רוצה אני לבקש ממך בקשה אישית: לעזרת שעובדת כאן בבית יש רגליים גדולות מאד, וכאן בוילנא קשה להשיג לה נעליים. שמעתי שבקובנא יש בית חרושת שמייצר נעליים גדולות, אם תוכל לעזור לי אישית ולשלוח לכאן זוג נעליים עבור העוזרת... זה מה שרבי חיים עוזר צריך בשביל 'עצמו'... זוג נעליים לעוזרת הבית.

עוד סיפר רבי משה מרדכי: פעם נסעתי מתל אביב עם נהג מונית שאינו שומר תורה ומצוות, ועל פי המבטא שלו זיהיתי שהוא מוילנא. שאלתי אותו: 'סליחה, אתה מוילנא?', 'כן', ענה לי, 'אני מוילנא'. 'והיכן גרת בוילנא?', שאלתי. 'ברחוב זולנא מספר שבע' ענה. נזכרתי מיד שזו הכתובת של רבי חיים עוזר.

המשכתי לשאול אותו: 'אתה גרת ליד רבי חיים עוזר?', 'כן, ענה בהתרגשות, 'גרנו דלת ליד דלת עם רבי חיים עוזר', כמובן שביקשתי ממנו להאריך את הנסיעה, לא כל יום נוסעים עם נהג שגר ליד רבי חיים עוזר, וכשהתחלנו לדבר על רבי חיים עוזר הוא הוציא כיפה מהכיס ושם על הראש, 'אם מדברים על רבי חיים עוזר, צריך לחבוש כיפה...', אמר הנהג בהתרגשות.

שאלתי אותו על רבי חיים עוזר: איך התנהג? מה לבש? והוא אמר שרבי חיים עוזר היה אדם פשוט, התנהג בפשטות ולבש פשוט, לא היו לו משמשים ולא היה צריך עבור עצמו שום דבר. וסיפר שפעם ראה אשה שנכנסה לרבי חיים עוזר ובכתה מאד, וסיפרה שיש לה שכנה אלמנה שצריכה לחתן את בתה בעוד שבועיים, ואין לה כלום אף לצרכים המינימליים.

רבי חיים עוזר שאל אותה מה הכתובת שלה, והיא אמרה לו את הרחוב ומספר הבית, זה היה בצד השני של העיר. היו אז אנשים בבית של רבי חיים עוזר, הוא ביקש מהם סליחה וקם והלך. אף אחד לא הלך איתו, הוא הלך לבד. כשהגיע לשם דפק בדלת ונכנס. הוא אמר לאלמנה שהוא שמע שהיא צריכה לחתן את בתה בעוד שבועיים, שתדע שאין לה מה לדאוג, הוא ידאג לכל הצרכים של החתונה, ומיד חזר רבי חיים עוזר בחזרה לביתו.

מדוע לא שלטה באדמו"ר עין הרע?

מספרים על האדמו"ר מוויז'ניץ, בעל ה'**אמרי חיים**', שחלה לעת זקנותו. אחד ממקורביו, נסע אל האדמו"ר מצאנו בעל ה'**שפע חיים**', להזכיר את רבו שיעתיר עליו רחמים. בתוך דבריו הוסיף, שחושש הוא שמא שלטה עין הרע ברבו האדמו"ר מוויז'ניץ. מיד ביטל ה'שפע חיים' את דבריו, ואמר לו: 'אדם שנהג כל ימיו בטובת עין עם האחר, אין כל חשש שעין הרע שולטת בו'.

בענין זה הוסיף וסיפר לו: לאחר השואה, כאשר עליתי לארץ הקודש, עלה בדעתי לבנות את 'קרית צאנז'. הצעתי את הרעיון לפני ה'אמרי חיים', ומיד אמר לי, שבסמוך לקרית ויז'ניץ יש שטח ריק שמתאים מאד לצרכי. והוסיף, שהשטח שייך לעשיר אחד מברזיל, ולחתנו יש קשר עם אותו עשיר, והציע שאבקש מחתנו לדבר עם אותו עשיר על קניית השטח.

שאלתי את ה'אמרי חיים': וכי אתם מחפשים 'משיג גבול', רבי נוסף שיבוא לדור עם חסידיו בשכונת אליכם? ענה לי ה'אמרי חיים': הדבר דומה לשדרת חנויות יהלומים, שכולם מוכרים אותה חסורה, הלא אם חנות אחת סגורה, ילכו הקונים לחנות הסמוכה לה, ואין הם מפסידים מקרבתם זו לזו. אף כאן, כל חסיד יוכל ללכת כרצונו, לצאנו או לוויז'ניץ. סיים ה'שפע חיים': ביהודי כזה שאין לו זיקה לקנאה וצרות עין, אין שולטת עין הרע כלל.

יהי רצון שבימי השובבי"ם אלו נזכה לעלות בלימוד התורה והיראה ובמידות טובות, אמן.